

5.6 Інноваційна складова фінансового сектору економіки України: теоретичний та практичний аспект

Поступова інтеграція України до європейського простору призвела до потреби імплементації загальних правил та принципів організації фінансових відносин країн Європи до реалій вітчизняної економіки. Уніфікація та стандартизація у сфері регулювання фінансового сектору економіки країн дозволить прискорити входження України до світового фінансового ринку, реалізацію стратегічних завдань розвитку країни у перспективі. Прискорення процесів глобалізації та інформатизації суспільства призвели до появи інноваційних інструментів розвитку як реального, так і фінансового секторів економіки України.

Країни Європейського співтовариства у процесі розвитку значну увагу приділили інноваційним технологіям у сфері фінансових відносин, що дозволило спростити організацію та ефективність фінансових операцій, створило умови для зародження здорової конкуренції тощо. Крім того варто відзначити значні частки ресурсів, які були використані світовими фінансовими лідерами на розробку інноваційних технологій або придбання уже існуючих інформаційних систем.

Інноваційний розвиток української держави тісно пов'язаний із історичними етапами її становлення та розвитку. Україна - відносно молода країна, у процесі формування фінансової структури не надавала достатнього значення інноваційним технологіям у зв'язку з постійними протиріччями у політичній, економічній та соціальній сферах. Проте на сучасному етапі розвитку державності інноваційна складова розвитку фінансового сектору економіки стала невід'ємною умовою успішного розвитку. Саме тому дане питання набуває все більшої актуальності.

На сучасному етапі розвитку інформаційних відносин можна виділити два напрями розвитку інноваційних технологій:

1. створення нових механізмів (технологій) надання фінансових послуг шляхом використання інтернет – мережі для підвищення якості послуг та швидкості їх надання незалежно від територіального перебування користувача;
2. удосконалення нових або створення нових продуктів перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами фінансових відносин.

Використання інноваційних технологій спрямоване на підвищення якості задоволення потреб споживачів із урахуванням усіх його потреб. Інтеграція країни до європейського простору спровокувала роботи державних органів у сфері фінансового сектору у напрямках підвищення рівня державного регулювання банківських та небанківських фінансових установ, ліквідацію фінансово неспроможних установ та створення умов для розвитку здорової конкуренції, заснованої на використанні інноваційних методів та інструментів задоволення потреб споживачів фінансових послуг.

Фінансовий сектор – це складна система, яка спрямована на перерозподіл вільних фінансових активів між суб'єктами фінансових відносин. Фінансовий сектор включає в себе різноманітні ринки, де об'єктом купівлі – продажу виступають фінансові інструменти, основна мета яких розподіл вільних фінансових ресурсів для задоволення інтересів як користувача, так і продавця товару [395, с. 25].

Дослідження поняття та структури фінансового сектору здійснювалось зарубіжними та вітчизняними вченими. Вагомий вклад у систему досліджень фінансового сектору зробили І. Школьна, М. Корнєєв, О. Дорош, С. Міщенко, Ю. Коваленко. Інноваційну складову фінансового сектору досліджували Д. Дорофєєв, Т. Желюк, Т. Франчук. Серед зарубіжних науковців, які досліджували роль фінансового сектору у розвитку національної економіки варто відзначити З. Боді, П. Роуза, Р. Габбарта, Р. Голдсмита, Р. Лівайна.

Зарубіжні науковці на відміну від вітчизняних розглядають фінансовий сектор із структурної точки зору, акцентуючи увагу на роль суб'єктів фінансового сектору в розбудові національної економіки.

Для розуміння специфіки функціонування фінансового сектору економіки варто розглянути його економічний зміст та структуру. Фінансовий сектор можна розглядати у розрізі двох напрямів:

- фінансовий сектор – це складова національної економічної системи, яка створена з метою розподілу та перерозподілу вільних фінансових ресурсів. З точки зору класичних підходів вітчизняні науковці часто ототожнюють поняття фінансової системи та фінансового сектору економіки. Це твердження є хибним, оскільки фінансова система у своєму складі містить фінансовий сектор (сукупність фінансових установ відповідно до інституційного підходу) та фінансовий ринок (в його межах фінансові установи виступають суб'єктами відносин);

- складова фінансової системи, яка обслуговує відносини, які складаються між фінансовими посередниками у процесі купівлі – продажу фінансових інструментів [396, с. 114].

На думку Школьник І. А. фінансовий сектор може виступати як рушійною силою для економічного зростання країни, так і причиною для розвитку кризових явищ в економіці [397, с. 98]. Саме тому варто дослідити різні підходи до трактування дефініції фінансового сектору (див. табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до трактування поняття «фінансового сектору економіки»

Підхід	Трактування
1	2
Структурний підхід	Фінансовий сектор безпосередньо пов'язаний із взаємодією фінансових інститутів, основна мета суб'єктів фінансового сектору – фінансове посередництво
Процесний підхід	Фінансовий сектор створений для обслуговування суб'єктів реального сектору економіки, основна мета його функціонування – «обслуговування інтересів капіталу»

Продовження таблиці 1

Галузевий підхід	Фінансовий сектор є базисом, де відбувається розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів у межах банківських та небанківських установ, має власні специфічні цілі та механізм функціонування
Системний підхід	Фінансовий сектор – це сукупність фінансових інститутів, які спеціалізуються на створенні фінансових послуг, пов'язаних з іншими секторами економіки

*складено автором на основі [396, 397]

Розглянувши різні підходи до трактування сутності фінансового сектору варто відзначити ряд недоліків, які в повному обсязі не розкривають економічний зміст даного поняття:

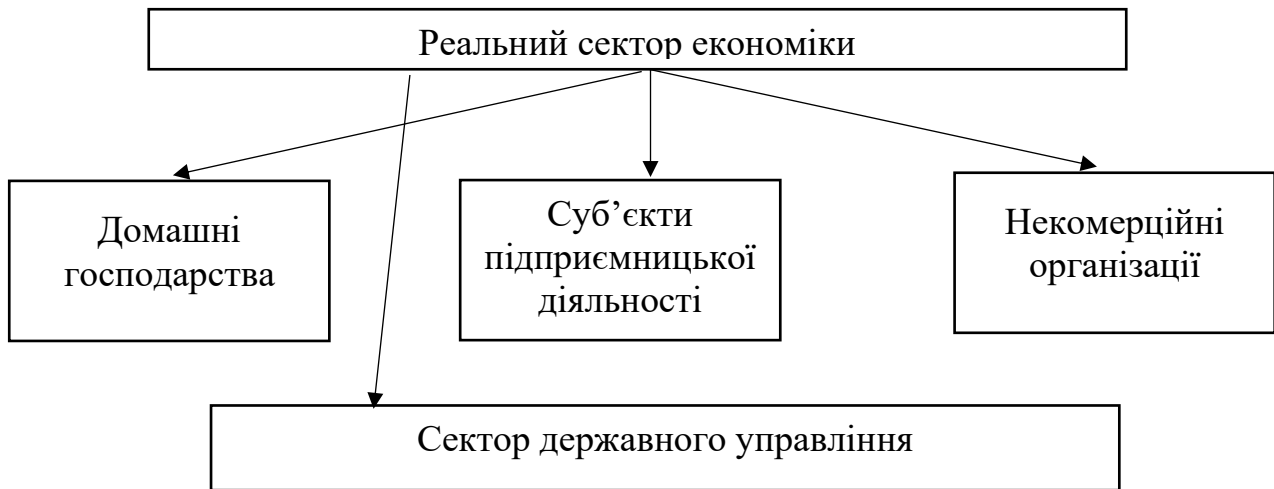
- ототожнення понять фінансового сектору та фінансових установ;
- обмеженість та односторонність у трактуванні;
- відсутність чіткої межі між такими економічними явищами як фінансова система та фінансовий сектор економіки.

Систематизувавши інформацію щодо трактування сутності фінансового сектору варто зазначити, що фінансовий сектор – це специфічна частина фінансової системи, основною метою діяльності якого є розподіл та перерозподіл фінансових активів шляхом фінансового посередництва для створення сприятливих умов взаємодії з реальним сектором економіки.

Структура фінансового сектору представлена учасниками (фінансовими інститутами), які забезпечують обіг фінансових інструментів. Основні учасники фінансового сектору діляться на дві групи: банківські (державні та приватні банки) та небанківські установи (страхові компанії, пенсійні фонди, лізингові компанії, кредитні спілки, інститути спільного інвестування, ломбарди).

Фінансові інструменти, які є об'єктом обігу фінансового сектору дозволяють перерозподіляти грошові активи між учасниками фінансових відносин. У результаті такої взаємодії у одних суб'єктів виникає надлишок

грошових активів, у інших їх брак. Це призводить до взаємодії реального та фінансового секторів економіки (див. мал. 1)

Малюнок 2. Суб'єкти реального сектору економіки

Фінансовий та реальний сектори економіки – це складні комплексні системи, які мають свою специфічну структуру, суб'єктів та механізм перерозподілу фінансових активів. На рівні реального сектору економіки формується основна частина вартості валового внутрішнього продукту, який у подальшому трансформується у новий продукт чи послугу. Фінансовий сектор виступає розподільчим центром фінансових потоків між усіма учасниками реального сектору економіки.

Функціонування будь – якого фінансового сектору пов'язане, у першу чергу, із його становлення та розвитком в історичній ретроспективі. Історичний аспект дозволяє виокремити характерні риси та особливості становлення фінансового сектору економік, виокремити переваги та недоліки у його організації.

На даному етапі розвитку не існує єдиного підходу до виокремлення етапів історичного розвитку фінансового сектору. Це пов'язано із браком інформаційної бази, відсутністю єдиних методологічних підходів до систематизації економічних процесів. Проте, на нашу думку, варто звернути увагу на наукові праці І. Школьної, яка зробила спробу систематизувати

історичні етапи розвитку фінансового сектору на основі кластерного аналізу (див. табл. 2)

Таблиця 2

Періодизація розвитку фінансового сектору економіки України

Період становлення	Назва періоду	Характеристика етапу
1	2	3
2005 – 2006	Зростання	- розширення спектру діяльності посередників - залучення іноземного капіталу - інфляція 10 – 11%
2007 – 2008	Пік, спад	- висока частка валютних кредитів - девальвація гривні - інфляція 16 – 22%
2009 – 2011	Криза, після кризове відновлення	- банкрутство банків - зростання банківських заборгованостей - девальвація гривні - уповільнення інфляції до 4%
2012 – 2014	Пік, Спад	- скорочення кількості банків - вплив депозитів - девальвація національної валюти - зменшення рівня інфляції
2015 -2016	Криза стискання	- збільшення кількості страхових компаній та ломбардів - спад активності ринку цінних паперів - націоналізація ПриватБанку - зменшення інфляції
2017 по наш час	Зростання, спад	- зменшення кількості страхових компаній - зниження динаміки банківського сектору - зниження динамічності фінансового ринку у зв'язку з «covid 19»

*складено автором на основі [397,398]

Період з 2005 по 2006 автор вважає завершальним у формування якісної структури фінансового сектору України. Віх характеризувався переходом на ринкові методи господарювання, подоланням гіперінфляції та економічним піднесенням [399, с. 8]. Темпи зростання основних показників діяльності банків, страхових компаній та інших фінансових організацій перевищували 100%. Протягом даного періоду були прийняті правки до Законів України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Страхування» тощо.

З 2007 по 2008 роки розвиток фінансового сектору досяг критичної точки, почали з'являтися перші ознаки фінансової кризи. На даному етапі характерне поглинання банківського капіталу (яскравим прикладом є поглинання банку АППБ «Аваль» компанією «Raiffeisen International»). Крім того, саме в цей період відбувся продаж частини акцій банків УкрСиббанк, «Форум», ВАБанк, «Мрія» іноземним інвесторам [400, с. 180]. Крім того, даний період характеризувався первинним розміщенням цінних паперів банків та фінансово – кредитних установ на зовнішньому ринку (Варшавська фондова біржа).

Банківська система у 2008 році характеризувалась зростанням капіталу та банківських активів, частка кредитування фізичних осіб зросла втричі. Однак в цьому і крилась основна загроза – виникла розбалансованість у сфері кредитування, виявились вади в управлінні кредитними та валютними ризиками. Банки зіткнулись з проблемою недостатності зовнішнього фінансування.

Період 2009 – 2011 років характеризувався кризою та подальшим відновленням. На вітчизняний фінансовий сектор відчутно вплинула світова фінансова криза. Кількість банків з 182 у 2009 році скоротилась до 176 на кінець 2011 року. Це викликало нові тенденції у системі державного регулювання фінансового сектору – проблемні банки змінювали свою форму власності на державну («Київ», «Родовід», «Укргазбанк»).

Фінансова криза призвела до того, що практично всі фінансові посередники зазнали фінансових втрат (збитків). Мова йде про кредитні спілки, страхові компанії (зменшення розмірів страхових резервів, валових та чистих премій). Варто відзначити, що протягом 2009 – 2011 років значно зросла кількість ломбардів, вартість їх капіталу зросла від 10 до 80 %. Вони почали становити серйозну конкуренцію банківським установам у сфері кредитування фізичних осіб.

У період з 2012 до 2014 років кількість банків скоротилась з 175 до 162. На даному етапі впроваджуються нові інструменти ризик – менеджменту та відбувається вдосконалення механізму корпоративного банківського

управління. Фінансові компанії збільшили обсяги фінансових активів та розширили спектр послуг.

У сфері законодавчого регулювання у липні 2014 року Верховною Радою України прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи», який передбачав збільшення мінімального розміру статутного капіталу для банків що створюються до 500 млн. грн., розроблено критерії систематизації банків, підвищені вимоги у сфері ризик – менеджменту та внутрішнього контролю.

Протягом 2015 – 2016 року активи страхових компаній знизились на 20% у порівнянні з 2014 роком. У 2015 році кількість договорів страхування зросла на 67,7 млн. грн, а в 2016 році зменшилась на 23 млн. грн. В цілому за результатами отриманих страхових премій та страхових резервів можна говорити про позитивну динаміку. Зросла активність ломбардів та кредитних спілок.

З 2017 року по теперішній час спостерігається зменшення частки фінансових інститутів у зв'язку з підвищенням вимог до їх створення та подальшого функціонування, введення обмежень щодо показників фінансової діяльності. Крім того, ситуація з вірусом у всьому світі призвела до гальмування розвитку фінансового сектору України.

Інтеграція України до Європейського простору передбачає формування нових стандартів організації та надання фінансових послуг. Тому виникає потреба у пошуку модернізованих підходів для інтеграції вітчизняного фінансового сектору у світову систему. Саме інновації дають можливість впровадити європейські стандарти у фінансову систему України з метою вдосконалення ефективності реалізації фінансових послуг та підвищення якості наданих фінансових інструментів. Їх використання може прискорити економічні процеси та пожвавити ділову активність суб'єктів фінансових відносин.

Зважаючи на кризові явища, які мають тенденцію виникати на локальних та макроекономічному рівнях, інноваційний розвиток є необхідною

передумовою економічного зростання. Їх впровадження у фінансовому секторі України потрібно здійснювати під наглядом урядових установ та спеціалізованих організацій.

Головною передумовою впровадження інновацій є розвиток науково – технічного прогресу. Інновації у фінансовій сфері одночасно можуть мати економічні та соціальні наслідки, які мають позитивні тенденції з точки зору соціально - економічної ефективності.

Р. Наполі розглядає економічну сутність інновацій з кількох позицій:

1. нововведення продукту або процесу з суттєвою зміною їх характеристик;
2. створення нового або вдосконалення існуючого методу (процесу);
3. поліпшення або зміна вже існуючого продукту, методів або навичок з метою підвищення економічного ефекту [401, с. 93].

Фінансові інновації як економічне явище виконують ряд функцій, які виражають їх загальне призначення:

- інновації спрямовані на прискорення вільного пересування фінансових ресурсів та хеджування ризиків;
- подолання наслідків асиметрії та диспропорцій, які виникають у фінансовому секторі;
- зменшення витрат, пов'язаних із трансакціями;
- мінімізація податків та недоліків регулювання;
- посилення інтеграції фінансових ринків;
- поширення технологій, які стимулюють інноваційний розвиток у фінансовому секторі.

Підсумовуючи вищевказане, можна стверджувати що інновації – це продукт, який згенерований на основі певного задуму, основною метою якого є підвищення економічної ефективності процесів або якості наданих послуг. Впровадження інноваційного продукту у фінансовий сектор може здійснюватися у певних напрямках (див. табл. 3.)

Таблиця 3

Класифікація об'єктів інновацій у фінансовому секторі

Сфера впровадження	Об'єкт інновації
Фінансові ринки	Грошовий ринок
	Ринок капіталу
	Ринок деривативів
	Валютний ринок
	Ринок золота
	Державні фінанси
Фінансові інститути	Фінансові установи
	Регулятори фінансового ринку
	Закони, правила
Фінансові інструменти	Цінні папери, кредити, депозити, похідні фінансові інструменти
Фінансові операції	Всі операції, які надають фінансові установи
Фінансові технології	Технології онлайн обслуговування
	Технології платежів
	Технології управління ризиками
	Технології укладання договорів

*складено автором на основі [400,401]

З точки зору інструментів фінансового сектору інновації можуть бути направлені на: цінні папери (державні та корпоративні), деривативи, валюта, державні кредити; формування нових типів фінансових установ, нових методів та механізмів реалізації фінансових відносин у межах фінансового сектору; кредити, депозити, пенсії, лізинг, страхування, сертифікати; платіжні картки, електронні гроші, кредитне фінансування тощо.

У розрізі окремих сегментів фінансового сектору особливу увагу щодо оцінки ефективності інновацій варто приділити моделі Дж. Сінкі у сфері банківського обслуговування. Ця модель у вітчизняній інтерпретації була названа «ТОРКА» (англійської – TRICK) має наступний вигляд:

«TRICK + Rational Self-Interest => Financial Innovation». дана модель має наступну інтерпретацію:

- «Т» - зміна технології реалізації фінансових послуг, спрямовані на зміну виробничих процесі та організаційну структуру;
- «О» - послаблення процесів законодавчих та нормативних обмежень;

- «Р» - відсоток ризику, який включає темпи інфляції, зміну процентної ставки, рівень економічної активності суб'єкта;
- «К» - конкурентна боротьба за споживачів фінансових послуг шляхом зниження цін та зростання спектру фінансових послуг;
- «А» - «адекватність капіталу», який здатний реагувати на всі види ризиків.

Тобто фінансові інновації – це результат фінансової установи, який формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, функціонує довгий проміжок часу та є джерелом додаткових прибутків [401, с. 93 - 94].

З розвитком науково технічного прогресу особливої актуальності набули «FinTech інновації». Існує велика кількість до трактування даного поняття, проте варто зосередити увагу лише на окремих аспектах трактування даної дефініції (див. табл. 4.).

Таблиця 4.

Підходи до трактування поняття «FinTech інновації»

Зміст підходу	Трактування
1	2
FinTech як інновація і бізнес - модель	Забезпечені технологіями інновації, на основі яких відбувається розробка нових бізнес моделей, процесів або додатків, які суттєво впливають на надання рівень фінансових послуг
FinTech як технологія	Це інноваційні технології, які використовуються фінансовими інститутами, торгівельними організаціями, державними органами регулювання фінансового сектору для задоволення потреб споживачів фінансових послуг в умовах економічного споживання
FinTech як галузь	Компанії, які використовують новітні розробки для надання якісних фінансових послуг
FinTech як послуга	Послуги, які надаються за допомогою високотехнологічного програмного забезпечення, повністю зосереджені на задоволенні потреб клієнтів. Представлені он – лайн продуктами з класичними видами фінансових послуг

*складено автором на основі [402, с. 46]

Підводячи підсумок аналізу трактування поняття FinTech, можна визначити такі його особливості:

1) у порівнянні із звичайними інноваціями FinTech продукує не лише інноваційні продукти, а й створює нові моделі бізнесу в сфері фінансового посередництва та ринкові суб'єкти «FinTech компанії»;

2) FinTech інновацій радикального характеру («disruptive technology»), їх дія суттєво змінює окремі різновиди фінансових послуг та ринок фінансових послуг в цілому;

3) в основу FinTech інновації покладена інформаційна технологія (програмне забезпечення), часто також інноваційна.

У розрізі аналізу впливу даного виду інновацій варто виокремити підхід, запропонований у звіті Світового економічного форуму. Він ґрунтується на шести сферах фінансового сектору, які зазнали найбільших змін від даного інноваційного продукту: платежі і перекази; послуги інфраструктурних учасників ринку; інвестиційний менеджмент; страхування; позики та заощадження; нарощення капіталу [403].

На шляху до підвищення рівня інноваційного розвитку фінансового сектору України необхідно вирішити ряд проблем. Умовно їх можна поділити на проблеми макрорівня та локальні (секторальні) [404, с. 105]. До макроекономічних проблем відноситься: відсутність макрофінансової стабільності; інтеграція економіки у світовий економічний простір; наявність тіньової економіки; відсутність передумов стратегічного корпоративного розвитку.

На мікрорівні інноваційний розвиток гальмують: недостатній рівень розвитку вітчизняних фінансових інститутів; малий асортимент фінансових послуг; відсутність достатньої кількості інвестиційно привабливих фінансових інструментів та інші.

Інноваційний розвиток фінансового сектору здійснюється досить низькими темпами. Для подальшої роботи варто дослідити основні сфери фінансового сектору, на які припадає найбільша частка інноваційних процесів.

Враховуючи те, що фінансовий сектор економіки представлений розгалуженістю установ, варто акцентувати увагу на перевагам, які надають його

структурні елементи в розрізі інноваційної складової. Для банківської системи характерні наступні інноваційні інструменти [405, с. 68-69]:

1. Впровадження та розвиток технології «big data». Дана технологія спрямована на обробку та аналіз великого масиву інформації і реалізується за допомогою таких методів, як: скоринг, оперативне отримання звітності, безпека інформаційного простору, маркетинг.

2. Хмарні технології. Вони дозволяють обробляти та класифікувати всі вхідні потоки інформації, спрямовані на оптимізацію фінансових процесів.

3. Занурення у соціальні мережі передбачає ведення інформаційного профілю банку для залучення додаткового кола споживачів кредитних ресурсів шляхом формування іміджу фінансової установи.

4. Технологія «Блокчейн» - це специфічна технологія, яка забезпечує збереження інформації з усіх видів банківської діяльності: інформація про угоди, транзакції, про майнові права та інше. У порівнянні з традиційними методами дана технологія вирізняється:

- на базі даної технології можуть створюватись різні фінансові інструменти (крипто валюти, національні грошові валюти) та масиви даних (ідентифікація вкладників, реєстр акціонерів);

- дозволяє отримувати інформацію про попередніх власників, це робить фінансові операції більш прозорими;

- високий ступінь операційної автоматизації: дозволяє перевіряти інформацію про клієнта у автоматизованому режимі у процесі заключення угоди;

- спрощення операцій кредитування, випуску цінних паперів, залучення капіталу тощо.;

- дозволяє розробляти перспективні банківські продукти та послуги.

5. Електронні платіжні системи, гаманці та мобільний банкінг. Вони дозволяють оплачувати комунальні послуги, купувати товари та послуги через мережу інтернет. До переваг електронного банкінгу можна віднести:

- доступність – електронні системи дозволяють будь – якому користувачу відкрити банківський рахунок без часових та територіальних обмежень за умови доступу до інтернет – мережі;
- мобільність та універсальність – електронні системи дають можливість використовувати великий спектр фінансових послуг з особистим банківським рахунком;
- відсутність обмежень – електронні системи не мають лімітів та обмежень, притаманних іншим системам;
- безпека – криптографічний алгоритм кодування забезпечує безпечність проведення фінансових операцій;
- простота використання – користування електронною системою банкінгу не потребує спеціальних знань;
- оперативність – дозволяє швидко перерахувати кошти з рахунку на рахунок або оплату інших видів послуг.

6. Інноваційні технології, які використовуються при розробці програмного забезпечення. Найчастіше при розробці програмного забезпечення використовують каскадну модель – Waterfall. Процес розробки виглядає як потік послідовно проходячи етапи аналізу, проектування, розробки, тестування, інтеграції та підтримки. Дана методика передбачає жорстку постановку етапів розробки проекту. Крім того, взаємозв'язок замовника і розробника відбувається лише на етапах замовлення проекту та його тестування.

З огляду на економічну та соціальну статистику найбільшого впливу інновацій в Україні зазнали сфери банківського сектору, страхування та надання адміністративних послуг на рівні адміністративних одиниць. Для користувачів банківськими послугами незамінним став мобільний банкінг, який має кожна з особа, маючи необхідний мобільний пристрій та доступ до інтернет мережі.

Страховики за допомогою спеціальних мобільних додатків мають можливість залучати додаткових клієнтів за умови можливості стандартизації

оцінки ймовірного страхового ризику, створена платформа для навчання майбутніх страхових агентів тощо.

На державному рівні мова йде про електронне обслуговування клієнтів у сфері адміністративних послуг, послуг податкової сфери (електронні декларації, податкове консультування), відповідних електронних черг у органи місцевого самоврядування, отримання актуальної інформації на місцевому рівні.

Найбільш поширеним показником розвитку та впровадження інноваційних технологій на даному етапі є індекс цифровізації, який застосовується на європейському рівні. Даний індекс включає в себе наступні складові: обсяг та якість надання державних електронних послуг; загальний рівень розвитку процесів цифровізації; рівень розвитку цифрової інфраструктури; рівень цифрової трансформації галузей; цифрова трансформація бізнесу країни, на базі якої проводиться дослідження.

На сучасному етапі розвитку України інноваційна складова вимірюється ступенем заміни традиційного способу надання послуг на електронну складову з використанням технологій інтернет – мережі. Індекс цифровізації України у 2021 році зображений на малюнку 2.

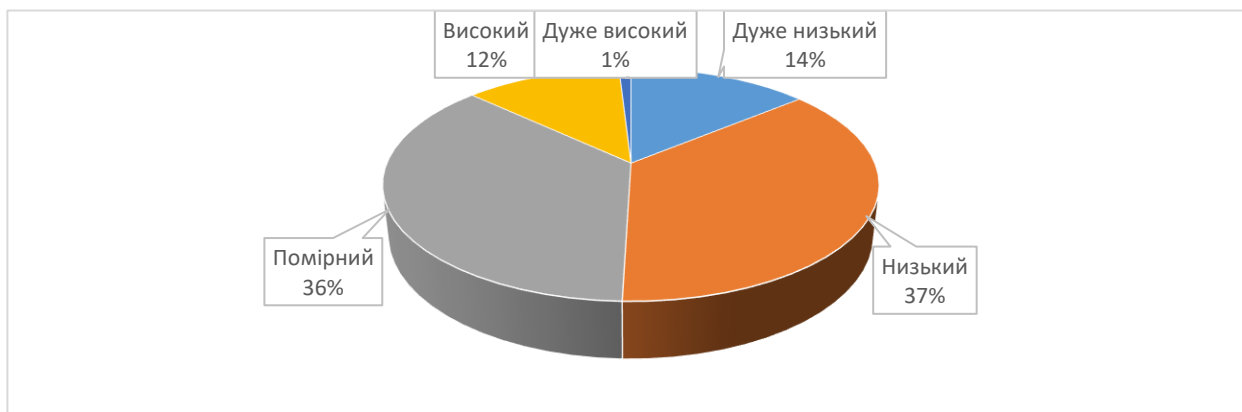

Малюнок 2. Індекс цифровізації України станом на 2021 рік

*складено автором на основі [406]

Максимальне значення даного показника дорівнює 5. Стан цифровізації в Україні знаходиться на середньому рівні розвитку. Для подальшого аналізу

розглянемо складові елементи даного показника, визначимо проблеми подальшого зростання. Важливим показником, який характеризує рівень інноваційного розвитку в сфері електронних послуг є рівень цифрової інклюзії. Аналізуючи інформацію, отриману в результаті опитування респондентів, було виявлено відносно невисокий рівень даного показника (див. мал. 3)

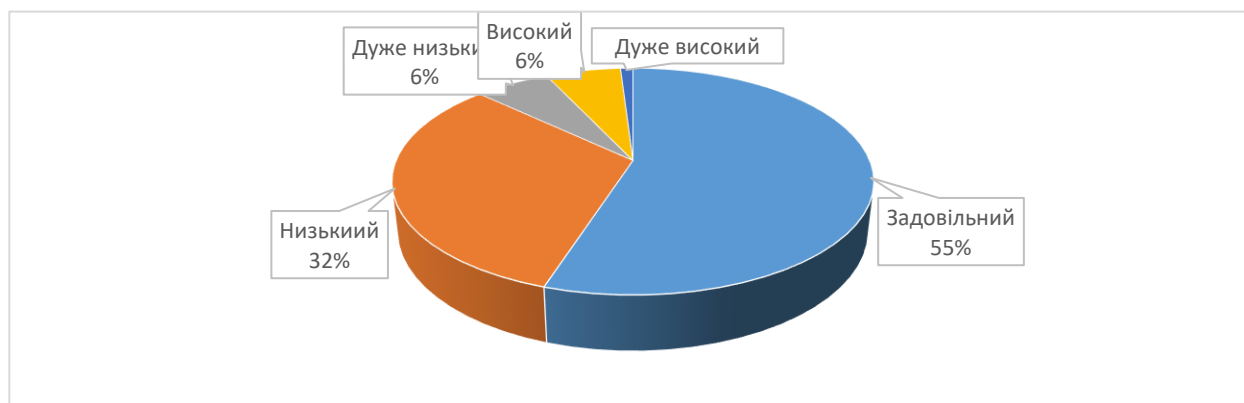

Малюнок 3. Рівень цифрової інклюзії в Україні 2021 рік

*складено автором на основі [399,403]

Лише 13% респондентів оцінили рівень інклюзії як високий.

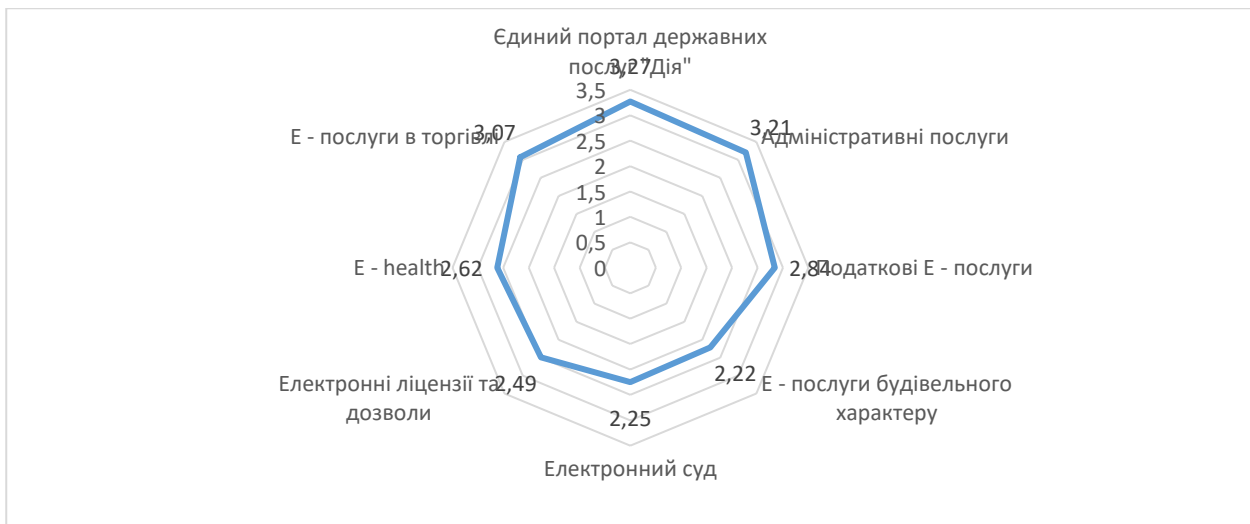
Аналітична інформація, оброблена Європейською асоціацією бізнесу, свідчить що якість та кількість державних послуг у сфері цифровізації у переважній більшості залишається на задовільному рівні (див. мал. 4)

Малюнок 4. Обсяг та якість державних послуг станом на 2021 рік

*складено автором на основі [406]

В загальній структурі державних послуг України в цифровій сфері найбільша питома вага припадає на портали державних та адміністративних послуг, податкові послуги та послуги здоров'я (див. мал.5).

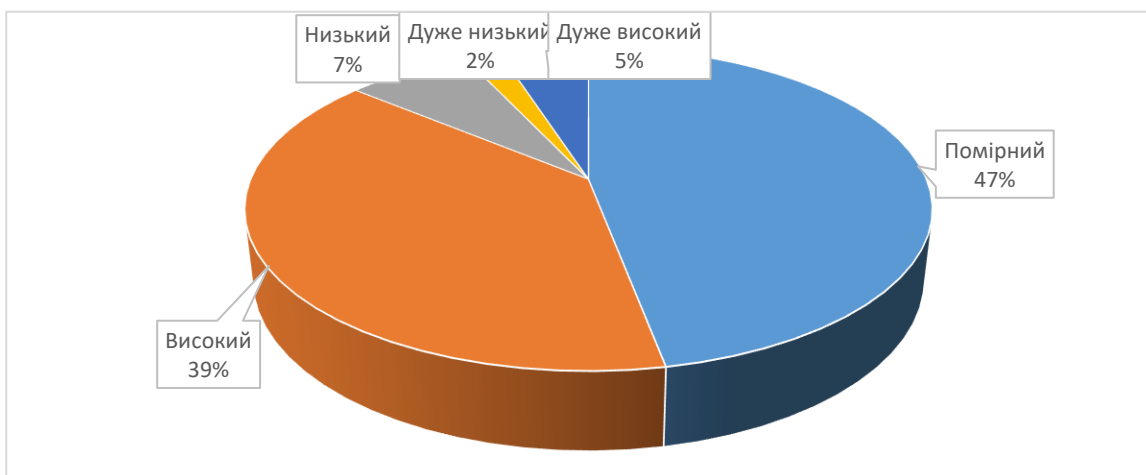

Малюнок 5. Структура електронних державних послуг, які користуються попитом в Україні станом на 2021 рік

*складено автором на основі [406]

Проблемою використання електронних послуг є низька інформатизація суспільства та недостатня якість наданих послуг державними установами країни.

Не менш важливим показником є рівень інформатизації бізнесу. Адже саме за рахунок бізнесу відбувається формування основної частини вартості валового внутрішнього продукту. Рівень цифрової трансформації компаній в Україні відображений на малюнку 6.

Малюнок 6. Рівень електронно – інноваційної трансформації бізнесу України станом на 2021 рік [406]

На рівень трансформації бізнесу в Україні впливають наступні фактори: неефективна законодавча база, недостатність фінансування розвитку у даному

напрямку, застаріла ІТ – інфраструктура, наявність проблем з кібер – безпекою, низький рівень інформаційної культури.

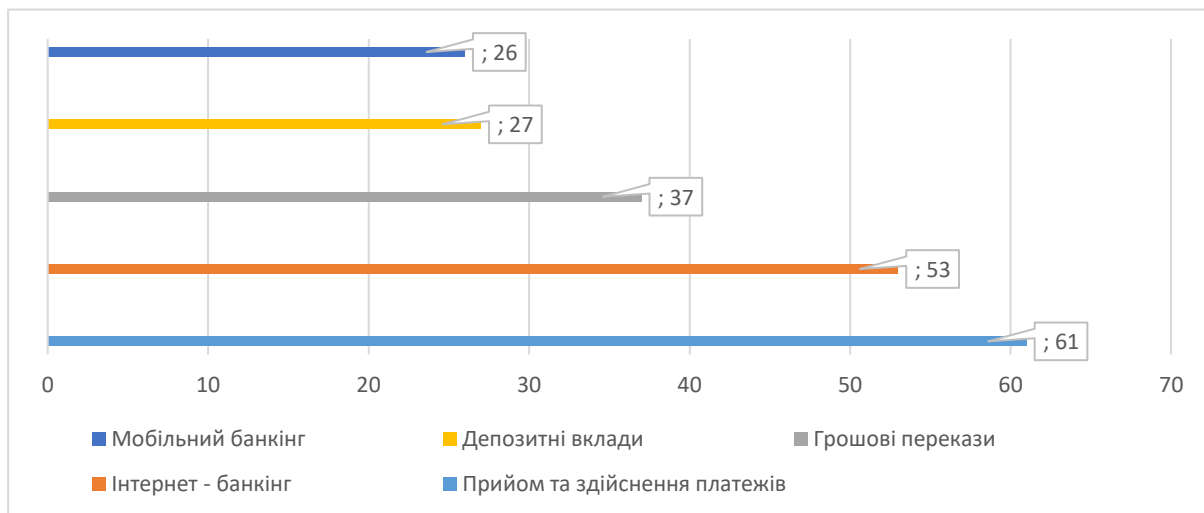
Важливу роль у розвитку інноваційної активності відграє фінансування. Інновації потребують додаткових ресурсів для створення відповідного програмного забезпечення та розробку нових інноваційних продуктів, які здатні підвищити продуктивність компанії. У даному контексті варто розглянути напрями інноваційної діяльності, які найбільше фінансуються українським бізнесом: взаємодія з клієнтами (75%); аналіз та обробка інформаційних масивів (55%); управління та взаємодія із співробітниками (48%); управління господарськими процесами (44%); автоматизація процесу поставок (38%); забезпечення кібер - безпеки (35%); використання хмарних технологій (31%); автоматизація та робототехніка (26%).

Проведений аналіз рівня інформатизації свідчить про недосконалий стан розвитку інновацій у напрямку електронного забезпечення діяльності як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарювання. Електронні інновації в Україні спрямовані в основному на забезпечення взаємодії з клієнтами або користувачами послуг.

Варто зазначити, що найбільшу питому вагу у структурі інновацій займають банківські установи, які створили систему програмних продуктів та інструментів задоволення потреб споживача банківських послуг.

Структура інструментів електронного банкінгу залежить від потреб та статусу клієнта банківської установи. Для фізичних осіб притаманні операції невеликого рівня складності, спрямовані за задоволення поточних потреб. Юридичні або фізичні особи (підприємці) потребують більш широкого спектру послуг, пов'язаних із здійсненням операцій комерційного характеру та певною системою документообігу.

Попит на електронне банківське обслуговування безперервно зростає. Тому варто звернути увагу на статистику послуг, якими користуються українці з точки зору всього банківського сектору. Обсяги таких послуг зображені на малюнку 7.

Малюнок 7. Структура найпопулярніших послуг електронного банкінгу в Україні на початок 2021 року, %

*складено автором на основі [407,408]

Прийом та оплата платежів є найбільш популярною формою розрахунків серед користувачів інтернет банкінгу, їх частка перевищує половину і становить 61%. На другому місці інтернет – банкінг, його використання зумовлено зручністю та доступністю в будь – який момент часу.

Специфіка електронного банкінгу проявляється в необхідності формування відповідних вмінь та навичок користування технічними та програмними засобами банківського обслуговування. З цієї позиції можна виділити два канали дистанційного обслуговування клієнтів банку:

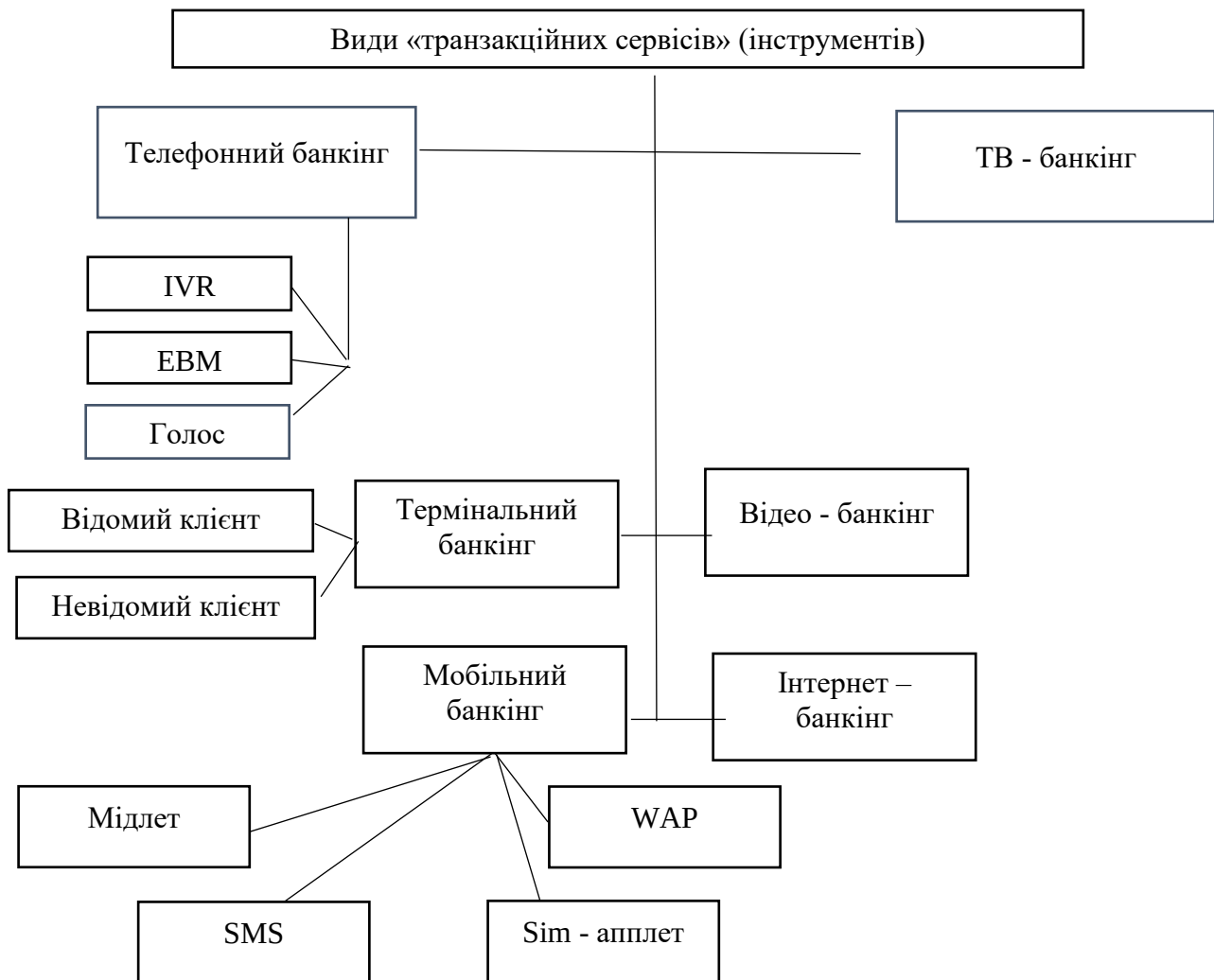
✓ «Інформаційний банкінг» - спрямований на надання вичерпної інформації про поточний стан банківських рахунків клієнтів, розмір грошових надходжень та різноманітних виписок. Крім того, такий банкінг служить джерелом додаткової інформації щодо змін у діяльності банку, яка у подальшому може вплинути на фінансову «комунікабельність» власника рахунку

✓ «Транзакційний банкінг» - сукупність сервісів, спрямованих на покращення інформаційного забезпечення клієнтів банку, спрямоване на надання повної інформації щодо руху коштів на банківських рахунках.

Телефонний банкінг представлений сервісами з опцією голосового супроводу клієнта, спрямований на онлайн консультування шляхом використання відповідного програмного забезпечення. Такий вид електронного банкінгу був притаманний для України в 2000 роках, проте і на сьогодні не втратив своєї актуальності. Крім того, телефонний банкінг активно використовується тією категорією клієнтів, які не мають смартфонів чи інших гаджетів, здатних забезпечити доступ до сервісного банківського програмного обслуговування (див. мал. 8).

Термінальний банкінг створений для надання банківських послуг власника банківських карток. Для персоніфікованого клієнта спектр послуг є більш ширшим, передбачає проведення операцій як на рахунку, так і поза його межами. Неперсоніфіковані клієнти можуть виконати ряд операцій з використанням готівки.

Мобільний банкінг є найбільш розповсюдженим, оскільки практично всі українці використовують мобільні телефони. SMS як інструмент електронного банкінгу спрямоване на інформування клієнтів про зняття або зарахування платежів на поточний або розрахунковий рахунок. Для фізичних осіб цей сервіс на сьогодні замінюють повідомлення у соціальних чатах, таких як «Viber» та «Telegram».

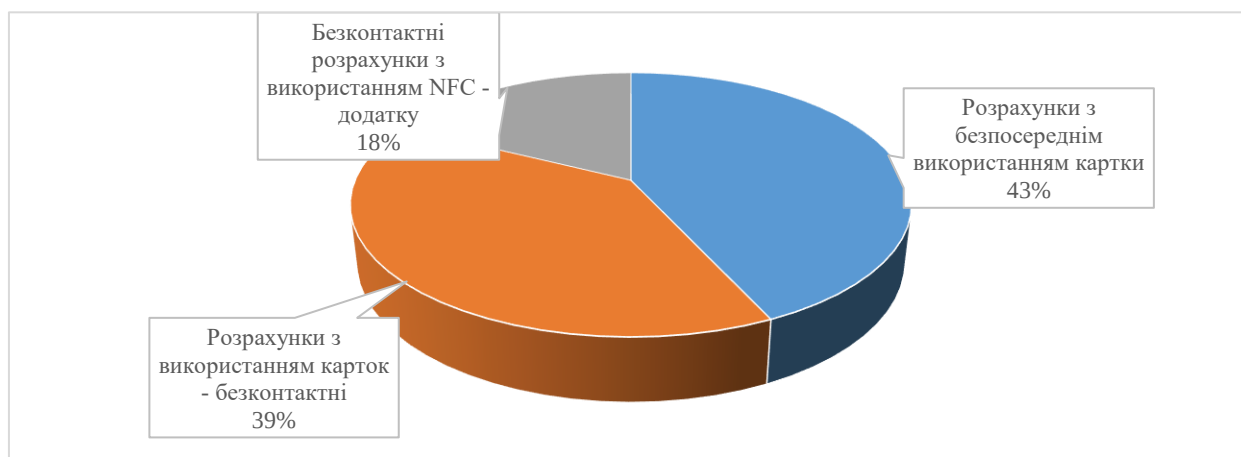
Малюнок 8. Сервіси та інструменти електронного банкінгу

Мідлет – це спеціальні програмні продукти на базі Java 2 SE, спрямовані на спрощення системи комунікації банк – клієнт, залежно від кількості класів програмного забезпечення залежить функціональність програмних мобільних додатків.

Sim – аплет – це невелика програма, яка розміщена на сім – карті мобільного пристрою та призначена для активної взаємодії з власником картки (абонентом) відповідно до команд, які формує сервер або мобільний термінал.

WAP – це спеціальна технологія, яка використовується для активізації інтернет – додатків на мобільних пристроях. Простіше кажучи, це протокол передачі даних відповідно до якого користувач може завантажувати будь – яку цифрову інформацію з мережі інтернет.

Крім спеціальних варто виділити і традиційні інструменти реалізації банківських послуг, притаманні як традиційним офісам, так і онлайн сервісами. До них відносять: платіжні термінали та банківські карти. Платіжні термінали дозволяють оплатити товари (послуги) за допомогою контактних чи безконтактних носіїв. Обсяги безготівкових розрахунків з через платіжні термінали зображений на малюнку 9.

Малюнок 9. Кількість безготівкових розрахунків з використанням платіжних терміналів за 9 місяців 2020 року, %

*складено автором на основі [411]

Структура платежів в Україні станом на 2020 рік свідчить про широкий спектр застосування електронного банкінгу. 82% загального обсягу платежів були здійснені з використанням платіжних карток. Платіжну картку варто розглядати з двох позицій: 1) як носій інформації, з якого зчитуються необхідні дані для проведення оплати; 2) як інструмент забезпечення електронного банкінгу.

В Україні існує кілька видів карток: картки, які обслуговують поточні рахунки клієнтів. Для суб'єктів господарювання це дебетові картки, для фізичних осіб – картки для соціальних виплат (пенсії, заробітна плата, стипендії, субсидія, інші види державної соціальної допомоги.); кредитні картки, які надаються фізичним та юридичним особам з певним кредитним лімітом; картки, які обслуговують валютні операції підприємницьких структур, пов'язаних з міжнародною діяльністю.

Проте, з точки зору характеристики інструментів електронного банкінгу найбільшою популярністю в Україні користується мобільний додаток «Приват 24» АТ «ПриватБанку». Цей сервіс спрямований на всебічне забезпечення клієнта зручним інтерфейсом, який забезпечує доступ до всіх рахунків (поточних, депозитних та кредитних). В процесі взаємодії додатку «Приват 24» та користувача з'являється можливість: моніторингу поточного стану рахунків; створювати депозитні рахунки та обирати джерела їх накопичення; здійснення платежів по Україні і за її межами за допомогою переказів; конвертації національної валюти в іноземну; оформлювати договори страхування; замовляти квитки на транспортні засоби, культурні заходи тощо.

Електронний банкінг в Україні представлений різноманітними методами та інструментами реалізації банківських послуг за допомогою інтернет мережі. Вони спрямовані на всебічне задоволення потреб клієнта в залежно від його статусу, рівня доходу та платоспроможності. Специфіка розвитку електронного банкінгу зумовлена правовими, соціальними та економічними рамками, які дозволили створити відповідні передумови його проникнення в повсякденне життя. Саме тому необхідно проаналізувати основні етапи розвитку електронного банкінгу в Україні та виокремити специфічні риси його розвитку.

Не зважаючи на переваги використання електронного банкінгу варто відзначити, що використання інтернет – мережі для забезпечення реалізації фінансових послуг тісно пов'язане з системою ризиків, які можуть загрожувати фінансовим активам користувача банківських послуг та його технічним засобам, які забезпечують зв'язок з банківськими сервісами. До основних ризиків варто віднести політичні, фінансові, технічні, психологічні.

Технічні ризики можна розглядати у двох напрямках. У одному випадку технічний ризик – це відсутність необхідного програмного захисту клієнтських пристроїв, що призводить до можливостей вірусних атак. Завчасно не виявлені вірусні програми здатні нанести шкоду не лише інформації та програмному забезпеченню користувача – клієнта банку, а й створити загрозу для банківських

серверів. Тому необхідною передумовою якісного електронного банкінгу є наявність противірусних програм попередження та ранньої діагностики.

З іншого боку технічні ризики можуть виникати у зв'язку з відсутністю інтернету або відповідних терміналів на віддалених територіях країни, де ще не встановлені якісні інтернет – транслятори. Переведення сільської частини населення з готівкової на безготівкову форму розрахунків призвело до проблеми відсутності технічного забезпечення (касові термінали у магазинах, відсутність банкоматів, неякісний інтернет – зв'язок). Крім того, пожвавлення електронного банкінгу призвело до скорочення кількості відділень банків в межах країни.

У загальному обсязі кількість банківських відділень скоротилась з 2015 по 2019 роки на 6877 одиниць. З 11 найбільших банків України лише чотири банки відкрили додаткові відділення, загальний приріст яких дорівнював 370 відділень. Такі тенденції гальмують розвиток електронного банкінгу країни.

Фінансові ризики в першу чергу пов'язані із зростанням рівня шахрайства, яке виникає в результаті необачних дій користувачів банківських послуг. Люди літнього віку, які звикли отримувати грошову винагороду за власну працю (пенсійні виплати, заробітна плата) у вигляді готівки нездатні швидко адаптуватись до прискорених темпів інформатизації суспільства. Це призводить до втрати платіжних інструментів (карток), крадіжок та інших шахрайських схем.

Психологічні ризики насамперед пов'язані із постійним страхом населення за власні заощадження, які зберігаються на банківських рахунках. Це пов'язано із нестабільною економічною ситуацією, військовими діями на території країни, хронічною недовірою домогосподарств до комерційних установ. Ці чинники гальмують розвиток як електронного банкінгу, так і інвестиційних процесів: населення зберігає грошові накопичення вдома.

Політичні ризики спричинені постійними політичними дебатами, відсутністю достатньої нормативно – правової бази, здатної гарантувати недоторканність вкладів фізичних та юридичних осіб. Крім того, вагомий вплив має відсутність гідного законодавчого регулювання процесів попередження

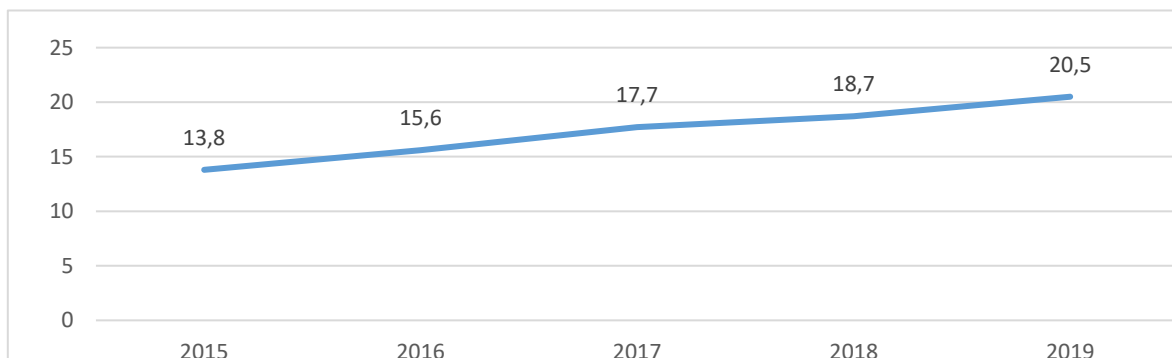
шахрайства у сфера банківського обслуговування.

Стратегічні цілі розвитку FinTech в Україні передбачають його просування 5 напрямках: підтримка фінансової стабільності; макроекономічний розвиток країни; фінансова інклюзія; розвиток фінансових ринків; інноваційний розвиток.

Національний банк України у межах виконання стратегії виділив наступні позитивні аспекти станом на 2020 рік:

- підтримка макроекономічних показників на належному рівні не зважаючи на пандемію;
- зростання прибутковості та ефективності банківського сектору станом на 2019 – 2020 роки;
- спрощення процедури віддаленої інформації та верифікації клієнтів банку у мобільних додатках;
- запровадження комерційної моделі НБУ (підключено 27 банків – ідентифікаторів);
- збільшення частки укладених електронних страхових договорів;
- поживавлення малих та середніх підприємств у розрізі кредитної політики;
- зниження частки непрацюючих кредитів банківської системи тощо.

Для оцінки рівня технологізації фінансових послуг використано велику критеріїв, зокрема це рівень розвитку інформатизації державного та приватного секторів економіки, обсяги фінансових послуг на ринку. Результати оцінювання рівня технологізації фінансових послуг України зображений на рисунку 2.10.

Малюнок 10. Оцінка рівня технологізації фінансового сектору України на початок 2020 року [411, с. 16]

Рівень технологізації фінансових послуг України з 2015 по 2019 року коливається у межах 13,8 – 20,5%. Такий показник характерний для країн з критично низьким рівнем технологізації фінансових послуг, таких як Болгарія, Румунія, Греція. Такий рівень технологізації перш за все пов'язаний із низьким рівнем фінансової інклюзії (частка українців яка має рахунки в банках не відповідає вимогам сьогодення) та відповідний рівень користування фінансовими цифровими послугами (користування електронними платіжними системами тощо).

Варто відмітити, що за рівнем технологізації фінансових послуг країни розподіляють на кілька груп:

- країни з високим рівнем технологізації – Норвегія, Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди;
- країни з середнім рівнем технологізації – Естонія, Бельгія, Великобританія, Люксембург, Ірландія, Латвія, Франція, Чехія, Австрія, Німеччина;
- країни з низьким рівнем технологізації – Італія, Іспанія, Польща, Хорватія, Словенія, Угорщина, Литва, Словаччина;
- країни з критично низьким рівнем технологізації – Болгарія, Румунія, Греція.

Науковці вважають, що на сьогоднішній день не можна об'єктивно оцінювати рівень технологізації України з ряду причин. Умови для інноваційного розвитку у сфері технологізації фінансового сектору економіки почали створюватись лише у 2016 році, початковим етапом стало зародження інтегрованої мережевої економіки, розвиток телекомунікаційних та ІТ – компаній.

Крім того, на розвиток цифровізації економіки вплинула прийнята урядом стратегія «Цифрова аджента України - 2020». Вона спровокувала формування бази нормативно – правового забезпечення у сфері становлення та регулювання відносин у сфері електронних технологій: «Про електронні довірчі послуги», «Про основні принципи забезпечення кібербезпеки України» [412, с. 100].

На основі аналітичної інформації іноземних рейтингових агентств розглянемо рейтинг цифрової трансформації України у порівнянні з іншими країнами (див. табл. 5).

Таблиця 5

Рівень цифровізації економіки країни у порівнянні з іншими країнами
станом на 2018 - 2019 рік

Показник	Україна	Держави – лідери
Глобальний індекс інноваційного розвитку (2018 р.)	47 (2018р) місце – 40,5 43 місце – 2019	1 місце – Швейцарія (68,4); 2 місце – Нідерланди (63,3); 3 місце – Швеція (63,1); 6 місце – США (59,8); 9 місце – Німеччина (58)
Рейтинг цифрової конкурентоспроможності (2018 р.)	58 місце – 51,3	1 місце – США (100); 2 місце – Сінгапур (99,4); 3 місце – Швеція (97,5); 5 місце – Швейцарія (95,9); 18 місце – Німеччина (85,4); 30 місце – Китай (74,7)
Рейтинг країн за побудовою нових технологій (2018 р.)	39 місце – 60,8	1 місце – Сінгапур (96,3); 2 місце – Ізраїль (94,3); 3 місце – Канада (93,9); 4 місце – США (93,7); 7 місце – Швеція (92); 14 місце – Німеччина (81,4)
Рейтинг простоти ведення бізнесу (2019 р.)	71 місце – 68,3	1 місце – Нова Зеландія (86,6); 2 місце – Сінгапур (85,2); 3 місце – Данія (84,6); 12 місце – Швеція (81,3); 24 місце – Німеччина (78,9); 46 місце – Китай (73,6)

*складено автором на основі [397-404]

Аналізуючи рейтинг країни за рівнем технологізації фінансових послуг слід зазначити, що Україна має значний потенціал. Рівень цифровізації зростає в геометричній прогресії, проте темпи зростання не задовольняють динамічність розвитку економічних процесів.

Глобальний індекс інноваційного розвитку демонструє зниження рейтингу України з 2018 по 2019 роки на 4 пункти, при цьому випередивши Грузію. А в категорії країн доходів нижче середнього Україна поступилась В'єтнаму і зайняла 2 місце.

Найвагомішим фактором інноваційного розвитку України є людський капітал, дослідження та знання (набуті у процесі ведення професійної діяльності). У 2019 році Україна втратила ще 8 пунктів у рейтингу (підіндекс) «Людський капітал і дослідження» зайнявши 51 місце. Поштовхом до цього

стало зменшення витрат на фінансування освіти у відсотковому співвідношенні до вартості ВВП (2017р – 22 місце, 2018р – 26місце, 2019р – 48 місце).

Інформаційним показником рівня інноваційного розвитку країни на світовій арені є Bloomberg Innovation Index. Він розраховується на основі 10 критеріїв, використовуючи при цьому сім показників. В основі рейтингу лежить аналіз економік 60 країн світу (див. табл. 6).

Таблиця 6

Місце України за структурними елементами Інноваційного індексу
Bloomberg

Рік	Загальний індекс	Інтенсивність наукових досліджень та розробок	Продуктивність	Проникнення високих технологій	Концентрація дослідників	Виробництво з доданою вартістю	Ефективність вищої освіти	Патентна Активність
2018	46	47	50	32	46	48	21	27
2019	53	54	60	37	46	58	20	35
2020	56	57	57	35	49	57	48	36

*складено автором на основі [413,414]

Україна втратила три позиції та посіла 56 місце з 60 світових країн.

Дослідники відзначають, що на шляху до створення гідного рівня цифровізації фінансових послуг великою перешкодою є брак відповідної державної ініціативи, відсутність комплексного підходу до вирішення проблеми цифрової грамотності суспільства.

Подальше інтеграція України до Європейського простору передбачає приведення всіх сфер фінансових відносин до єдиних стандартів організації та подальшого функціонування. Відповідно до домовленостей між Україною та країнами Європи інноваційна діяльність у фінансовому секторі повинна бути спрямовані в напрямках: фінансова стабільність, макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, розвиток фінансових ринків, інноваційний розвиток.

Фінансова стабільність передбачає регулювання фінансової діяльності да

дотримання наступних напрямів стратегічного розвитку держави: підтримка фінансової стабільності держави передбачає наступні позиції: перехід до інтегрованої моделі нагляду та регулювання діяльності всіх суб'єктів фінансового сектору економіки; впровадження вимог щодо організації нагляду з сферою фінансових відносин відповідно до вимог Угоди про асоціацію з ЄС; впровадження норм протидія у сфері зловживань, які можуть виникнути на ринку капіталу; запровадження відповідної системи гарантування вкладів фізичним особам та особам, які уклали договори довгострокового страхування життя; створення ефективного механізму виведення неплатоспроможних небанківських установ із ринкової інфраструктури; створення відповідних схем компенсації та гарантування інвесторів на ринку України; створення централізованого депозитарію у сфері обігу цінних паперів, емітованих вітчизняними організаціями.

Прозорість фінансового сектору повинна забезпечуватись шляхом: впровадження плану дій BEPS на рівні нормативно – правових та підзаконних актів; організація обміну інформацією на рівні міжнародних стандартів (на стадії розробки відповідного законопроекту); скорочення частки тіньової економіки держави.

Забезпечення стійкості фінансового сектору до шоків (викликів) шляхом: зростання обсягів економічно активних кредитів банківського сектору; зростання обсягів валютних депозитів суб'єктів господарювання та фізичних осіб (на рівні 30%); зростання рівня прийнятних активів у структурі страхових компаній України (не менше 80%).

Підвищення якості управління корпоративними ризиками на фінансовому ринку країни: забезпечення прозорості структури власності учасників фінансової інфраструктури; запровадження єдиних стандартів управління корпоративними ризиками та принципів внутрішнього контролю господарської діяльності з дотриманням принципів пропорційності; запровадження системи стандартів та оцінки економічних та соціальних ризиків позичальників банківських установ.

Це заходи спрямовані на поглиблення якісних та кількісних параметрів розвитку фінансового сектору України [404,415].

Макроекономічний розвиток передбачає стабільне зростання віх показників загальнодержавного розвитку та характеризує ефективність проведеної державної політики у всіх сферах життєдіяльності суспільства. До показників, які характеризують загальний стан розвитку держави відносяться валовий внутрішній продукт, державний борг, національне багатство тощо. Загальний економічний розвиток держави має безпосередній вплив на інноваційну діяльність у всіх галузях економіки, тому у даному контексті держава координує діяльність у наступних напрямках:

1. забезпечення стійкості державних фінансів реалізується шляхом регулювання загального обсягу державного боргу (не більше 40% вартості валового внутрішнього продукту (ВВП)), зниження дефіциту державного бюджету, зменшення частки державних банків у загальній структурі банківської системи України (не більше 25%);

- кредитування економіки країни зосереджено у напрямку: зростання рівня проникнення кредитування у всі сфери діяльності як фізичних, так і юридичних осіб; співвідношення обсягів чистих банківських кредитів до вартості валового внутрішнього продукту (пропоноване значення – 22%, діючий показник – 16%); зростання частки небанківського кредитування (не менше 3 % від ВВП); підвищення ролі фінансового лізингу у розвитку підприємницької діяльності (не менше 2% ВВП); використання інструментів торгівельного та структурного фінансування у процесів надання банківського кредитування різним прошаркам населення та суб'єктам господарювання.

Посилення захисту прав інвесторів та кредиторів на фінансовому ринку України реалізується шляхом: підвищення місця України у рейтингу Doing Business за компонентом "Захист прав міноритарних акціонерів" (станом на 2020 рік Україна займає 45 місце. За вимогами міжнародних організацій України повинна посідати від 1 до 20 місця у вказаному рейтингу); утримання позицій у рейтингу Doing Business за компонентом "Врегулювання неплатоспроможності"

(станом на 2020 рік Україна посідає 146 місце в рейтингу з рекомендованих 50); створення умов для залучення в економіку країни довгострокових фінансових ресурсів відбувається шляхом: впроваджено класичні види інвестиційних фондів (UCITS, money market funds, venture capital funds та hedge funds); створення передумов для зростання частки недержавних пенсійних активів у системі пенсійного забезпечення країни (на даному етапі розвитку їх частка складає 0,1 % ВВП); зростання частки страхування життя у загальному обсязі страхових премій (11,7% у 2020 році). Розвиток даного виду страхування в Україні гальмується у зв'язку із недовірою населення до страховиків, відсутністю фінансової грамотності, наявністю шахрайських схем у сфері страхування, недосконалою нормативно – правовою базою.

Фінансова інклюзія – один із основних факторів інноваційного розвитку фінансового сектору економіки країни. Її зміст проявляється у загальній кількості банківських рахунків, які використовуються населенням країни для задоволення потреб поточного та перспективного розвитку фізичних та юридичних осіб. Для забезпечення зростання даного показника уряд країни здійснює роботу у наступних напрямках: зростання кількості банківських рахунків у працездатного населення шляхом переходу від готівкових до безготівкових розрахунків за оплату праці; контроль показника відношення готівки до ВВП (нормативне значення такого показника встановлено на рівні не більше ніж 7,5, станом на 2020 рік в Україні він дорівнює 12,01%); зростання кількості безготівкових карткових операцій тощо.

Крім того, держава працює у напрямку посилення прав споживачів фінансових послуг шляхом підвищення рівня довіри населення до фінансової системи, підвищення рівня фінансової грамотності та інше. Ці дії спрямовані на підвищення іміджу держави перед населенням для залучення додаткових фінансових ресурсів для подальшого економічного зростання.

У вересні 2019 року прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг". Основною його метою є врегулювання спірних питань, усунення прогалин та

неузгодженностей, які виникають у процесі співпраці громадян та фінансових установ. Відбувається посилення співпраці державного та комерційного секторів для підвищення якості фінансової грамотності населення країни. Станом на 2020 рік Україна у розрізі фінансової грамотності населення відстає від інших країн. Середнє світове значення даного показника дорівнює 13,2 із можливих 21 балу, для України його рівень залишається у розмірі 11,6.

У 2019 році з метою підвищення даного показника Національним банком України було презентовано бачення Національної стратегії із фінансової грамотності, яке було підтримано вітчизняними та іноземними експертами. Дана стратегія в основному орієнтована на молодь з урахуванням міжнародних підходів до освітніх програм. Варто відзначити, що у 1200 школах був впроваджений пілотний проект із фінансової грамотності, який був розроблений Міністерством освіти, Національним банком України проекту USAID "Трансформація фінансового сектору".

Активна робота з молодим поколінням українців ведеться безпосередньо на базі Національного банку України – щороку понад 8000 чоловік відвідує Музей грошей НБУ. Крім того, проводяться тренінги для різних вікових груп (починаючи від школярів і закінчуючи людьми похилого віку) – аудіо та відео ролики про сутність фінансових відносин, переваги використання інноваційних інструментів фінансового ринку, створення передумов для залучення вільних фінансових активів.

У напрямку інноваційного розвитку Україна прагне зменшити питому вагу готівки у загальній структурі розрахункових операцій. Це дасть можливість збільшити обсяги використання інноваційних технологій серед населення країни у сфері банківського обслуговування. Так, рівень готівкових розрахунків в економіці країни у 2019 порівняно з 2014 роком зменшився з 17,8 до 9,2 від вартості валового внутрішнього продукту. Частка операцій з використанням платіжних карток зросла на 24% у 2019 порівняно з 2014 роком.

Для розвитку платіжного ринку на основі міжнародних стандартів в Україні впроваджено (імплементовано): стандарт ISO 13616 – міжнародний

номер банківського рахунку; розпочато роботи з упровадження в безготівкових розрахунках в Україні міжнародного стандарту ISO 20022; створення нового покоління СЕП (СЕП-4).

Крім того, в експлуатацію НБУ запущено BankID у якості інструменту ідентифікації з метою відкриття рахунків фізичними особами у режимі онлайн. Окрім дистанційного доступу до відкриття рахунків це дозволило збільшити кількість послуг, які можуть бути отримані користувачами у віддаленому режимі – державні, адміністративні та комерційні.

Варто також зауважити, що уряд країни розпочав пілотний проект з метою підтримки FinTech- рішень. На його основі було створено Експертну раду з питань комунікації з компаніями, які розробляють або використовують продукти інноваційного розвитку у фінансовому секторі економіки.

З метою подальшого інноваційного розвитку до національної платіжної системи «Простір» відбулось підключення найбільших банків України та «процесингові центри». Це дозволяє прискорити платіжні операції та зменшити часовий проміжок між платіжними операціями.

На основі міжнародного досвіду був проведений пілотний проект «е – гривня (електронна гривня)». На його основі були опрацьовані найбільш оптимальні варіанти бізнес – моделі обігу електронних вітчизняних грошей. У напрямку розвитку платіжних систем було впроваджено міжнародні стандарти в системі оверсайта за платіжними системами.

У сфері страхування відбулось забезпечення можливостей власникам транспортних засобів укладати договори страхування відповідальності перед третіми особами у електронній формі, створені мережеві доступи працівникам поліції до таких договорів у разі настання страхового випадку.

Варто відзначити, що інноваційний розвиток фінансового сектору призвів до зростання конкуренції між банківськими та небанківськими фінансовими установами. З метою подальшого розвитку небанківського сектору операторам поштового зв'язку дозволено здійснювати платежі та перекази в національній валюті. Це спрямовано на підвищення рівня здорової конкуренції, зростання

доступу населення до фінансових послуг та зростання кількості потенційних користувачів.

Створено банківський інститут, спрямований на зберігання банкнот та монет (власність інших фінансових установ – банків) для подальшого забезпечення готівковими коштами. Створення нової моделі готівкового обігу надасть можливість розширити перелік учасників готівкового обігу, створить сприятливі умови для підвищення ліквідності банківської системи, призведе до зростання рівня безготівкових розрахунків тощо.

Подальший розвиток інноваційних технологій відбуватиметься у з урахуванням наступних факторів та методів: всебічне дослідження вподобань споживачів фінансових послуг, розширення он – лайн каналів надання фінансових послуг, персоніфікація фінансових послуг, розвиток відкритого банкінгу, розширення співпраці з традиційними банківськими установами, розробка гнучких підходів до регулювання та нагляду за діяльністю інститутів фінансового сектору України.

Крім того, стратегічним напрямком розвитку інноваційної діяльності стане прийняття комплексних змін у системі регулювання фінансового сектору (нормативно – правове забезпечення), ведення депозитарної діяльності, операцій з цінними паперами та роботи фондових бірж.

Варто наголосити, що пожвавлення інноваційних процесів у фінансовому секторі почалося у 2000 році. Підвищення рівня та якості інтернет – технологій призвело до формування передумов активізації інноваційної діяльності. В першу чергу це торкнулося банківського сектору, почалось активне впровадження нових банківських продуктів та організацій системи доступу споживачів до онлайн послуг банківських установ.

Крім того, політика держави щодо мінімізації тіньового сектору економіки призвела до виведення нелегальних доходів із тіні шляхом запровадження обліку заробітної плати та інших платежів через банківські установи. Зростання клієнтської бази призвело до потреби пошуку нових інструментів залучення споживачів банківських послуг, які змогли б задовольнити їх незалежно від

місця знаходження та часових рамок. Саме тому широкої популярності набув такий популярний банківський інноваційний продукт як мобільний банкінг.

Інтернет обслуговування охоплює різні спектри банківських послуг: від найпростіших операцій (поповнення мобільного телефону, оплата комунальних послуг, придбання квитків та продуктів харчування) до обслуговування підприємницького сектору (ведення поточних рахунків, взаємозалік заборгованостей, міжнародні розрахунки з питань купівлі – продажу товарів, моніторинг та надання виписок з рахунків протягом одного робочого банківського дня та інше). Використання інтернет послуг, зокрема у банківській сфері, дозволяє прискорити операційну діяльність суб'єктів господарювання та скоротити час на обслуговування операцій домогосподарств.

У період з 2005 по 2006 роки банківська система країни зазнала значних збитків через фінансову кризу, яка призвела до пошуку альтернативних можливостей залучення клієнтів. Крім того, пошук додаткового контингенту користувачів на регіональному рівні не дав плідних результатів. Саме тому банківські установи змушені були переглянути підвалини подальшого стратегічного розвитку.

За даними Національного банку України кількість відділень банку та платіжних терміналів зазнали суттєвого скорочення. Це пов'язано з рядом причин, серед яких варто виділити: скорочення кількості банківських установ відбулося у зв'язку підвищенням вимог до фінансової стійкості та надійності фінансових установ; оптимізація структури безготівкових послуг, пов'язану з використанням безготівкових розрахунків; скорочення кількості терміналів на територіях, які межують з зоною терористичних дій.

У 2011 році за даними Всесвітнього економічного форуму Україна посідала 138 місце у світі у рейтингу розвитку інформаційно – комунікаційних технологій, поступаючись своїми позиціями таки країнам як Російська Федерація (67) та Казахстан (77).

З 2017 по 2018 роки частка безготівкових операцій із використанням електронних карток, які були емітовані банками України, зросла на 5,8%.

Загальна кількість безготівкових операцій зросла на 33% і в грошовому вираженні складала 31 млрд. грн.

Поступово інноваційні процеси охопили всі сфери фінансових відносин, проте існує ряд проблем, які гальмують їх подальший розвиток: недостатній рівень цифровізації суспільства; відсутність достатнього рівня державної підтримки інноваційної діяльності у фінансовому та реальному секторах економіки; недостатній рівень суспільної грамотності, який обумовлений територіальною віддаленістю окремих регіонів від інформаційних центрів; недостатній ступінь захищеності інноваційних продуктів розвитку фінансового сектору від зовнішнього втручання (кібер - атаки); низький ступінь цифрової інклюзії тощо.

Інноваційні процеси покликані спростити доступ користувачів фінансових продуктів до джерел їх отримання, створити сприятливі умови розвитку фінансового сектору економіки України. Для прискорення інтеграції фінансової системи країни до європейського простору необхідно вжити ряд заходів, зокрема: створити єдину систему обліку та передачі даних про операції, які відбуваються на фінансовому ринку між споживачами, банківськими та небанківськими фінансовими установами; збільшити частку фінансування у розрізі заходів, спрямованих на підвищення рівня інформатизації суспільства; збільшити фінансування у сфері розвитку реального сектору економіки підприємств державної форми власності; створити пільгові умови для організацій, які здійснюють розробку чи впровадження інноваційних технологій, які в майбутньому здатні забезпечити економічний чи соціальний ефект на рівні держави чи окремого регіону; забезпечити зближення фінансового та реального секторів економіки із науково – дослідними центрами, які дозволять прискорити інноваційний прогрес держави тощо.

Прогрес в напрямку розвитку інноваційних процесів та впровадження їх у різних напрямках фінансових відносин є необхідною передумовою подальшого становлення держави на світовій арені.